

ŠIAULIAI UNIVERSITY

Edita Musneckienė

**THE DISCOURSE OF VISUAL CULTURE
IN TRAINING TEACHERS OF ART
IN THE CONTEXT OF POSTMODERN
EDUCATIONAL PARADIGM**

*Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education (07 S)*

Šiauliai, 2007

Doctoral dissertation was written at Šiauliai University between 2002 and 2006.
Dissertation was funded by Lithuanian State Science and Studies Foundation in 2005–2006.

Research Supervisor

Prof. Habil. Dr. **Vaidas MATONIS** (Vilnius Pedagogical University, Social Sciences, Education – 07 S, Humanities, Philosophy – 01 H).

Research consultants:

Prof. Habil. Dr. **Audronė JUODAITYTĖ** (Šiauliai University, Social Sciences, Education – 07 S);

Prof. Habil. Dr. **Gediminas MERKYS** (Kaunas University of Technology, Social Sciences, Education – 07 S).

The dissertation is defended at the Council of Education Sciences of Šiauliai University:

Chairman

Prof. Habil. Dr., Academician of Russian Academy of Pedagogical and Social Sciences
Vytautas GUDONIS (Šiauliai University, Social Sciences, Psychology – 06 S).

Members:

Prof. Habil. Dr. **Audronė JUODAITYTĖ** (Šiauliai University, Social Sciences, Education – 07 S);

Prof. Habil. Dr. **Vaidas MATONIS** (Vilnius Pedagogical University, Social Sciences, Education – 07 S, Humanities, Philosophy – 01 H);

Prof. Dr. **Gintautas MAŽEIKIS** (Šiauliai University, Humanities, Philosophy – 01 H);

Assoc. Prof. Dr. **Aldona VILKELIENĖ** (Vilnius Pedagogical University, Social Sciences, Education – 07 S).

Opponents:

Prof. Habil. Dr., Academician **Algirdas GAIŽUTIS** (Vilnius Pedagogical University, Humanities, Philosophy – 01 H);

Prof. Dr. **Jonas RUŠKUS** (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Education – 07 S).

The official defence of the dissertation will be held at the public session of Council of Education Sciences of Šiauliai University, on 9th November 2007 at 14.00, in the Conference Room of Šiauliai University (88 Vilniaus str., Šiauliai, Lithuania).

The Summary of Doctoral dissertation was sent out on the 9th October 2007. The dissertation is available at the library of Šiauliai University.

Please send reviews to: Šiauliai University, Science Department, 88 Vilniaus str., LT-76285, Šiauliai, Lithuania. Tel. (+370 41) 595 821, fax. (+370 41) 595 809, e-mail mokslo.sk@cr.su.lt. The author's e-mail eedita@centras.lt

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

Edita Musneckienė

**VIZUALINĖS KULTŪROS DISKURSAS
RENGIANT DAILĖS PEDAGOGUS
POSTMODERNIOS EDUKACINĖS
PARADIGMOS KONTEKSTE**

*Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)*

Šiauliai, 2007

Disertacija rengta 2002–2006 metais Šiaulių universitete.
2005–2006 m. darbą rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

Mokslinis vadovas

prof. habil. dr. **Vaidas MATONIS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S ir humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H).

Moksliniai konsultantai:

prof. habil. dr. **Audronė JUODAITYTĖ** (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. **Gediminas MERKYS** (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Disertacija ginama Šiaulių universiteto Edukologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas

prof. habil. dr., Rusijos pedagoginių ir socialinių mokslų akademijos akademikas
Vytautas GUDONIS (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, psichologija, 06 S).

Nariai:

prof. habil. dr. **Audronė JUODAITYTĖ** (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. **Vaidas MATONIS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H);

prof. dr. **Gintautas MAŽEIKIS** (Šiaulių universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H);

doc. dr. **Aldona VILKELIENĖ** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Oponentai:

akad., prof. habil. dr. **Algirdas GAIŽUTIS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H);

prof. dr. **Jonas RUŠKUS** (Vytauto Didžiojo Universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Disertacija bus ginama viešame Edukologijos mokslo krypties tarybos posėdyje, kuris vyks 2007 m. lapkričio 9 d. 14 val. Šiaulių universiteto Konferencijų salėje (Vilniaus g. 88, Šiauliai).

Disertacijos santrauka išsiųsta 2007 m. spalio 9 d.

Su disertacija galima susipažinti Šiaulių universiteto bibliotekoje.

Atsiliepimus siųsti adresu:

Mokslo skyriui, Šiaulių universitetas, Vilniaus g. 88, LT-76285, Šiauliai.

Tel. (8 ~ 41) 595 821, faks. (8 ~ 41) 595 809, el. p. mokslo.sk@cr.su.lt

INTRODUCTION

Relevance of the research and research problem

Postmodernism theoreticians emphasise rapid changes of culture, affected by the processes of globalisation, economic growth and technological innovations. Post-modern culture is associated with multiculturalism, pluralism, egalitarian problems, social cultural dynamics, and the increase in the role of mass media and technologies. Visual aspects of culture, the increase of the number of images and their importance in various fields of life are also stressed (Baudrillard, 2002; Giddens, 2005; Jameson, 2002; Jenks, 1995; Lyotard, 1993; Welsch, 2004).

Changing cultural paradigms, democratic processes and the variety of post-modern discourses essentially change attitudes towards education. Educational reforms are stimulated by the changing attitudes towards teaching and learning, the shift in the role of the educator, the appearance of the new learning environments, the multiplicity and dynamics of educational content. In educational systems dominated by modernist views on education, the need for the spread of the new postmodern paradigm becomes obvious.

The shift of cultural and educational paradigms requires a “new literacy” in the post-modern society. The “new literacy” is understood in contemporary culture as an ability to adapt oneself in the rapidly changing world by mastering new information and communicative technologies, an ability to orient oneself in the information flow produced by mass media, an ability to construe knowledge and, on the basis of critical thinking, to perceive the actual phenomena. The ever increasing volume of visual information in popular culture, in advertising and media demands from the spectator specific “reading” and perception skills. The progress of the global culture stimulates the need to acquire *visual literacy*: learning to read and perceive visual information, to assess visual quality and the meanings of the images. Studying and interpreting contemporary art also requires a new understanding, knowledge and artistic experience.

Post-modern discourses and the phenomenon of visual culture expand the field of cultural, aesthetic and art research with new interdisciplinary problems and initiatives. Visual culture becomes a research object of philosophy, aesthetics, sociology, anthropology, and art criticism. Research into visual culture, analysing and interpreting structures of visual experience, their functioning in various social systems and practical activities, is also on the increase (Barnard, 1998; Duncum, 2001, 2003; Howells, 2003; Mirzoeff, 1998, 1999; Mitchell, 1995; Walker, Chaplin, 1997; Andrijauskas, 1995, 2004; Gaižutis, 1993, 1998, 2004; Kinčinėaitis, 2001; Mažeikis, 2004, etc.).

Studies of visual culture stimulated scientific discussions on art education. Contemporary ideas of art education are based on the theory of social constructivism, critical pedagogy and post-modern attitudes towards education.

Art education moves from individual artistic expression and creation of art products towards developing interpretation, knowledge and critical thinking, socially oriented educational curricula, flexible and meaningful educational content and methods. Visual culture provides a variety of new sources and ideas while construing the content of art education, it opens ways for new teaching methods and alternative means of expression. The research into visual culture stimulated incorporating the new forms of communication, popular art and cultural forms, important in everyday life, in art education practices. In art education, visual culture is analysed not only as an object of aesthetical education – social aspects, multicultural diversity of art practices, application of the innovations in image technologies also become important (Boughton, 2005; Buhl, 2005; Duncum, 1987, 1999, 2001, 2004; Efland, 2004, 2005; Fehr, 1994; Freedman, 2000, 2003; Stuhr, 2004; Tavin, 2003; Wilson, 2003, etc.).

The discourse of visual culture, discussed in the field of art education all over the world, has not been analysed in the context of Lithuania. It becomes obvious that the established modernist forms and practices of art education cannot cover and assess the abundance of visual experience; they fail to express the most urgent aspects of dynamic contemporary culture to a sufficient degree. That is why the discourse of visual culture and its post-modern character in Lithuanian art education is a completely new thing, which stimulates further research. Research into visual culture is important in order to understand and explain the visual phenomena, their influence on the students, the impact of contextual factors on the educational curricula. Postmodernist discourses in culture and art can provide the background for post-modern art education.

In Lithuania features of post-modern educational paradigm are not pronounced. Postmodernism in education is not recognised enough; it is often associated with indefiniteness, eclecticism, negation of tradition, and instability. However, contemporary education cannot avoid its influence. Changes in education occurring in the global context also become very important for Lithuanian education. The increase of information technologies, dissemination of interdisciplinary projects, the spread of ideas of integrated education, an increased attention to intercultural problems, changing attitudes towards teaching and learning, new learning environments and methods – all these attributes are typical of post-modern education. In this context the role of educators and competence requirements change radically. This is demonstrated by the education development documents of the last decade. Most of them emphasise the development of teacher training, in-service re-training and updating as well as comprehensive development of teachers' competences¹.

The dynamics of change in art education depends not only on the government educational strategies, documents and education programmes. The

¹ State Educational Strategies for years 2003–2012, Teacher Training Conception (2004), The Draft of Qualification Requirements for Teachers (2004), A Life-Long-Learning Memorandum (2001).

development of visual literacy in society for the most part goes to teachers of art, who are no longer satisfied with a narrow artistic qualification and orientation towards teaching the subject of Fine Arts at school. It is important for them to acquire professional competences of a wide spectrum as well as to be able to apply visual experience in their educational practice. The changes of art education are also conditioned by the art educators' attitudes towards visual culture, their training and competences, their willingness to change.

In Lithuania, various problem issues of art teachers' competences were emphasised by V. Matonis (2005, 2006), E. Lubytė (2000), D. Šiaulytienė (2001), D. Karatajienė (2001, 2005), S. Saulėnienė (2003, 2005), R. and Vismantienė (2003, 2005). The researchers emphasised the art teachers' professional competences, their changing roles and activities in art education in the context of changing paradigms. However, art educators' competences emphasising visual culture discourse, have not been analysed. Besides, changes in the training of art educators are comparatively slow and not always in tune with rapid shifts in post-modern culture and needs of the democratic society and school. The problems of training art educators in the context of contemporary culture are not investigated enough, while theoretical substantiation of the shift of studies in accordance with the new conception of the educational paradigm is insufficient.

Postmodernist challenges and visual culture raise various educational, organisational, methodological problems, also those of values. It can be assumed that visual culture studies could be important in higher education institutions, where art specialists and teachers, able to work in various systems of artistic education, are being trained. That is why re-conceptualization and re-organisation of training art educators, up-dating their qualification and education content is of utmost importance. *Training teachers of art and developing their competences in the context of post-modern educational paradigm by introducing the studies of visual culture in art education* is an urgent educational **problem**, specified by the following research questions:

- *How does the phenomenon of visual culture change the character of contemporary art education and define its content?*
- *What competences of art teachers should be developed in the context of visual culture and post-modern educational paradigm?*
- *How are teachers of art prepared to accept changes and develop their competences?*
- *What prospects are foreseen for visual culture studies in training teachers of art?*

The research problem is linked with the situation of art education in Lithuania, where strategies of visual culture in art education have not been researched or studied. The prospects of visual culture are related to foreign researchers' studies and examples, while opportunities of applying them in Lithuanian art education practice are projected.

Research Object – the visual culture discourse in art education.

Research Aim is to analyse visual culture discourse as a conceptual background for art education in order to identify post-modern attributes of visual culture and its educational importance in the context contemporary culture and education; to study problems and prospects of training art educators in the context of post-modern educational paradigm from the aspect of visual culture discourse.

Research Tasks:

- to study research literature from the aspects of the shift in cultural and educational paradigms, phenomenology, educational philosophy, contemporary art education, historical and aesthetical aspects and to provide a conception of visual culture by highlighting its educational contexts;
- to provide theoretical substantiation of the preconditions for developing visual culture and its educational importance on all levels of art education and their interaction;
- to analyse art teachers' competences in the context of post-modern educational paradigm; how these competences are important and connected with the discourse of visual culture in art education;
- to analyse preconditions for the development of training and up-dating the qualifications of art teachers from the aspects of the conception of contemporary educational paradigm and visual culture;
- to analyse the state of art education, problems and possibilities by revealing a visual culture discourse in art education;
- to identify the attitudes of art teachers towards visual culture, their preparation and educational needs, to reveal problems in training art teachers;
- to perform an interpretative analysis of the expert discourse by revealing the attitudes of the experts towards the phenomenon of visual culture in art education and in training art educators;
- to formulate conclusions of the research and stimulate scientific discussion about the prospects of visual culture in fine arts education studies.

Research Hypothesis

The dynamics of the change of art education depends on the attitudes of art educators towards visual culture, on their training and competences corresponding to the contemporary educational paradigm.

Hypothesis is specified by the following statements:

- Classical and modernist tendencies dominating in art education are unable to cover and react towards changing culture. Visual art education can become more meaningful if art curriculum were developed with regard to changes in visual culture by including various forms of visual culture and the needs of the students.
- Post-modern educational paradigm opens opportunities for developing the art education curriculum in a different way; however, it requires a

qualitatively new training of art educators. That is why study programmes at higher education institutions preparing teachers of art have to be renewed.

- A balanced training of art educators can ensure the development of the new competences, if educational processes (learning) were based on the interaction between modern and post-modern art education in order to develop meta-cognitive visual thinking and common cultural experience.

Research novelty is outlined via an original formulation of the research subject, theoretical and methodological novelty. The original formulation of the research subject – *post-modern educational paradigm*, application of the concept of *discourse*, include post-modern world-outlook on the paradigmatic level while discussing the study of art education and contexts limiting it. By defining post-modern educational paradigm, it is strived to combine post-modern theories and educational approach of social constructivism theory.

Theoretical novelty of the work is revealing visual culture discourse and its post-modern character in art education by emphasising the role and competences of the art teacher in moving towards post-modern educational paradigm in the systems of art education in Lithuania. Recently attitudes towards cultural studies have undergone a radical change, while the phenomenon of visual culture is implicated on all stages of art education. Recent research into art education abroad has raised the idea that art education should become visual cultural education. For that a conceptual substantiation based on scientific research, discussion and practical experiment is needed. In Lithuania, this would be a new and important field of educational research; that is why the dissertation aims at analysing visual culture discourse as a possible conceptual background in art education.

The dissertation puts forward an idea that, first of all, the shift in art education can be speeded up by the corresponding training of art educators, their attitudes towards visual culture and their competences.

While analysing the peculiarities of post-modern educational paradigm, preconditions for changes in training art teachers are foreseen, and the need for developing their competences in the aspect of visual culture is revealed.

Methodological novelty is defined by the application of the method of an interview in surveying the experts, by combining discourse analysis, phenomenological and hermeneutical analysis. Original data received via the expert survey and new ideas born in the discursive conversation stimulate further scientific discussions on this urgent topic.

Conceptual background of the research

The present research is based on the following:

- *the paradigm shift theory*, based on T. Kuhn's explanation of paradigm expression and their links with culture, art and education (Kuhn, 2003; Habermas, 1971; Kearney, 1988; Glanz, Behar-Horenstein, 2000);
- *postmodernism theory*, conceptualising postmodernism as social being consisting of the totality of social, economic, political and cultural phenomena, changing in historical time and space (Baudrillard, 2002; Bauman, 2002; Jameson, 2002; Jenks, 1996; Lyotard, 1993; Welsch, 2005);
- *postmodern curriculum theory* is used as a key concept substantiating the reconstructions of art education curriculum in the context of visual culture. The curriculum is understood as a *cultural reproduction* and *social reconstruction* – conveyance and internalisation of cultural values and social relations (Arnowitz and Giroux, 1991; Oliva, 1997, 2005; Slattery, 1995; Tanner and Tanner, 1995; Pinar, 1988, 1995, 1999, 2003);
- *discourse theory*, where discourse is analysed as *a cultural aspect*, expressed by specific ideas, concepts and categories about visual culture and the system of its meanings. On the basis of the discourse theory as a methodological strategy of social research, some aspects of the content and context of the discourse are being highlighted (Foucault 1998; Potter and Wetherell, 1987; Poškienė, 2004; Telešienė, 2005);
- *social constructivism theory*, which embodies constructivist attitudes towards teaching, learning and knowledge acquisition. It stresses the importance of acknowledging prior experiences, constructing knowledge and applying it to new situations. In this theory is emphasized the importance of culture and context in understanding what is happening in society and constructing knowledge based on this understanding. Social constructivism can be seen as a source of the *postmodern* movement, and has been influential in the field of *visual cultural studies* (Berger, Luckman, 1999; Derry 1999; McMahan 1997; Kukla, 2000; Philips, 1995);
- *mass communication and media theory* is employed while projecting strategies of understanding and researching into visual culture as a form of communication (Baran, 2006; Fiske, 1990; Goodman, 2003; Griffin, 1997; McLuhan, 2003; O'Shaughnessy, Stadler, 2005);
- *humanistic education philosophy* is used to substantiate attitudes towards culturally meaningful education of a versatile personality (Maslow, 2006; Rogers, 2002);
- *contemporary conception of competence*, according to which art educator's competences are defined in post-modern educational paradigm (Jucevičienė, 2000; Laužackas, 2005; Saulėnienė, 2003; Goodwin, 1997; Day, 1997);

- *phenomenology*, as a methodological background which aims at revealing the meanings of phenomena through the human consciousness (Husserl, 2005; Merleau-Ponty, 1996).

Research methods.

Theoretical (literature analysis, document analysis), quantitative and qualitative methods (used on the principle of method triangulation).

Research literature analysis reviews research into visual culture studies, clarifies the conception of visual culture and its educational importance. Paradigmatic shifts of the cultural context and their impact on art education are analysed. The newest research into art education and its discourses are reviewed.

Document analysis. Educational documents, regulating teacher training, art education references, Lithuanian high school curricula, higher education institutions' curricula, internet data bases on the topic are analysed.

A survey was employed in order to identify attitudes, interests and qualification needs of art teachers in respect of visual culture, to find out about their preparedness and the situation in art education, problems and tendencies in Lithuania in the conditions of changing culture. A detailed questionnaire consisting of closed and open questions was used.

The interview method was employed in performing expert evaluation to identify possibilities and ways of training art educators, to discuss the experts' experience in developing visual culture education. Professional teachers of art, teacher trainers, painters, mentors taking an active part in educational projects were chosen as experts.

Data analysis methods. To ensure the reliability and accurateness of information, quantitative and qualitative data analysis principles were combined, the principle of method triangulation was also employed.

Statistical quantitative survey data analysis was performed by calculating the means of the attitudes of the respondents, mode evaluations, standard deviations and percent expressions. Data was processed by SPSS 14.0 for Windows software.

Qualitative data analysis was performed after empirical information had been collected in verbal and textual forms. Different analysis methods were combined in the qualitative research: discourse analysis, content analysis, phenomenological and hermeneutical analysis.

Research Stages

Stage one (2002–2003): analysis of scientific literature and educational documents. This helped to clarify scientific problem and the degree of its exploration, to formulate the research hypothesis, aims and tasks.

Stage two (2004–2005): designing the structure of the research, definition of methods, composition of the research instrument – a questionnaire for the teachers of art on the basis of theoretical assumptions and methodological recommendations. Production of the theoretical part of the dissertation.

Stage three (2005–2006): collection of research data. Carrying out the expert survey by employing the interview method and the survey of the teachers of art.

Stage four (2006): a quantitative and qualitative data analysis and interpretation of the results. Producing a research report, formulation of conclusions and recommendations.

Theoretical relevance of the research

The theoretical part of the dissertation defines the conception of post-modern educational paradigm in the context of globalisation and change. This conception provides new ideas for validating new educational strategies. The importance and significance of the phenomenon of contemporary visual culture in educational environment is analysed, theoretical preconditions for the change of the curriculum and methods of art education are revealed, key discourses on art education and prospects of implication of visual culture in art education studies are highlighted. The role of art educators and their new competences in connection with the development of visual culture in the context of post-modern educational paradigm are discussed. The conception of visual cultural education opens up opportunities for the new trends of research in art education, the exit point of which could be this theoretical study. Further research in this field, scientific discussion, new forms of creative expression and learning practice, important for everyday life, are possible to validate the educational importance of visual culture.

Practical relevance of the research

Theoretical assumptions and educational discourses of visual culture discussed by the experts allow validating practical and methodological ideas and strategies in art education. The research into attitudes and needs of art teachers reveals problems of art education in a comprehensive school. The needs of art teachers revealed the importance of certain areas of education that should be taken into consideration while preparing new study programmes, qualification up-dating programmes and while reconstructing the existing ones. The discourse of visual culture in art education provides a number of new ideas and innovations for art education practice.

The key concepts used in the dissertation

Post-modern educational paradigm is based on the theories of social constructivism and contextual learning with an orientation towards important post-modern discourses. Post-modern education reacts to the challenges posed by globalisation and realities of the contemporary world, attitudes towards the role of the educator, learning and teaching undergo radical changes. Educational content is characterised by multiplicity, flexibility, the impact of the context, it can be mosaic, inconsistent, flexible and changeable (Fullan, 1998; Lyotard, 1993, Parker, 1997; Edwards, Usher, 1996; Hargreaves, 1999).

Art education can be understood differently. In wider sense *arts education* includes education of various fields of art: fine arts, music, dance, and drama. Cooperation and integration of various fields is important in contemporary art. The dissertation emphasises visual *art education* and/or *fine art* education. With the appearance of the new forms of artistic expression in visual arts, the terms *fine arts* and *fine arts education* do not reflect the concept of visual expression and visual culture. That is why when talking about visual arts education or fine arts education, a wider concept – *visual art education* or simply *art education* – is employed in the dissertation implying extended fine arts education and emphasising its visual character.

Visual culture – (Lat. *visualis*) is visual artefacts created, made, and interpreted by man existing in a social and cultural context. The areas of visual culture are classical and contemporary art, architecture, photography, video production, films, television, fashion, visual advertising, graphic design, packing, pieces of art, design of everyday objects, production of different sorts, computer environment and games, internet sites, etc. (Barnard, 1998; Mirzoeff, 1998; Mitchell, 1995; Howels, 2003; Walker, Chaplin, 1997). Visual culture is becoming important discourse in contemporary art education (Freedman, 2003; Duncum, 2001; Tavin 2003, Wilson, 2003).

Visual literacy is an ability to perceive, read and use visual information. Visual literacy consists of the totality of visual experience, visual perception and thinking, and ability of visual expression of the individual. The level of visual literacy depends on the visual experience of the individual, knowledge of visual culture, the ability to identify images and perceive their meaning, to interpret them on the contextual and philosophical level, as well as visual expression abilities and skills.

Competence is an expression of the person's qualification or ability to act, determined by the individual's knowledge, abilities, skills, attitudes, personal qualities and values (Jucevičienė, Lepaitė, 2000). Competence is a functional ability to perform a certain activity on the basis of the total acquired knowledge, skills, abilities and values; it is an ability to apply knowledge in a concrete situation to provide an efficient solution to the problem (Laužackas, Pukelis, 2000).

Defence propositions

- The expansion of visual culture brings about *the need for visual literacy* in society. This provides a background for the shift in visual art education in various fields and levels of art education by moving from fine arts education towards a wider conception of visual culture education.
- The expression of traditional and modernist paradigm dominating in Lithuanian art education is unable to include the diversity of changing culture and art; that is why *the need for the spread of the new paradigm* appears. Considering cultural and national specificity of Lithuania, art education should reflect an interaction between global and local tendencies of visual culture.
- The reconstruction of art education is caused by the shift in cultural and educational paradigm, expressed through theoretically validated and culturally oriented *art curriculum*. That is why it is necessary to substantiate it by a post-modern educational conception, a new approach towards culture and history of art, development of critical thinking and contemporary art education discourses, reflecting social context and problems, multicultural conception, and diversity of visual culture.
- While implementing the content of art education, oriented towards visual culture, the main role is given to *the teacher of art*, whose preparation determines the dynamics of the change. In the context of post-modern educational paradigm, it is important for art educators to acquire a solid background in educational philosophy and a wide cultural education, to develop not only their artistic and technological abilities, but also common cultural, educational, methodological, managerial, information management, creative and communicative competences.
- The spread of post-modern educational paradigm *in training art educators* could be ensured by designing a competence developing content and modernisation of educational curricula oriented towards a wider context of visual culture.
- Because the expression of visual culture in creative industries expands art education boundaries, the field of activities of art educators also expands. Thus in university fine arts programmes it is important to train not only *teachers of art* for the institutions of formal teaching and schools but also *art educators* with wider competences, as providers of educational and cultural education services, educators at the museums, etc.

The Structure and Volume of the Dissertation

The dissertation consists of an introduction, 3 parts, conclusions and recommendations, references and appendices. It also includes 16 figures and diagrams 20 tables. The list of references has 343 literature sources. The dissertation has 162 pages. Appendices include survey instruments, statistical calculation tables, and interview materials.

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	4
KEY CONCEPTS	13
1. THE SHIFT IN ART EDUCATION IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL PARADIGMS AND POST-MODERN VISUAL CULTURE	17
1.1. The conception of post-modern educational paradigm and the context of change	17
1.2. The changes in art education in the context of the shift of cultural and educational paradigms	27
1.3. Discourses of contemporary art education	38
1.4. Visual culture as a post-modern discourse of art education	46
2. TRAINING TEACHERS OF ART AND DEVELOPING THEIR COMPETENCES IN THE CONTEXT OF VISUAL CULTURE AND POST-MODERN EDUCATIONAL PARADIGM	67
2.1. The discourse of visual culture in developing the competences of art educators ..	67
2.2. Aspects of training of art educators in universities and preconditions for change .	74
3. .EMPIRICAL RESEARCH: VISUAL CULTURE IN ART EDUCATION FROM THE POINT OF VIEW OF ART TEACHERS AND EXPERTS	85
3.1. The structure of empirical research and its substantiation from the multi-methodological aspect	85
3.2. Research methodology of the survey of teachers of art and research instrument design	88
3.3. Visual culture discourse in art education from the point-of-view of the teachers of art: problems and needs	96
3.4. Expert survey: a phenomenological substantiation of the research methodology .	127
3.5. Visual culture discourse in art education and prospects of training art educators from the expert point-of-view	132
CONCLUSIONS	144
RECOMMENDATIONS	147
REFERENCES	148
APPENDICES (Electronic Resource)	

A brief review of the dissertation content

Introduction reveals importance of the topic and research problem, defines research aim and tasks, formulates the hypothesis, reviews methods applied, and reveals the scientific novelty of the work as well as its theoretical and practical importance.

Part one THE SHIFT IN ART EDUCATION IN THE CONTEXT OF EDUCATIONAL PARADIGMS AND POST-MODERN VISUAL CULTURE reviews the formation of post-modern educational paradigm under the impact of globalisation and shifts in contemporary culture. Educational reforms are associated with new learning environments, changing attitudes towards learning and teaching, changing roles of the educator in the process of education, the multiplicity and dynamics of the content of education. Experiences formed in educational theories substantiating paradigmatic conception of education make a basis for the appearance of a new paradigm. In contemporary educational theory contradictions between modernism and postmodernism become clear; that questions the established traditions in education and raises important postmodernist discourses stimulating re-thinking of the content of education.

Changing contemporary culture influences the character of art education. On the basis of features of cultural paradigms and historically formed models of art education, three main art education paradigms are established within educational theories and conceptions: (1) pre-modern, (2) modern and (3) post-modern. The concept of post-modern art education is analysed in more detail; it is discussed how shifts in the post-modern world affect the aims, strategies and content of art education. The interaction among different paradigms produces *post-paradigmatic* attitudes, which in its turn forms the conception of contemporary art education. The content of contemporary art education consists of the total of discourses integrating a *socially important content, visual culture, aesthetic experience and artistic expression, new image technologies* and the *conception of the formation of national identity in the multicultural context*. Such content of art education can be implemented in the process of *contextual* and *constructive* learning. The aim of this process is to develop a *conceptual understanding* and *critical attitudes* towards art and culture in post-modern world, *value orientations, creativity and interpretative abilities* as well as an *ability to manage information*, produced by modern communication technologies. A new conception is being formulated in art education theories – education based on visual culture.

With the expansion of the field of visual culture, traditionally perceived artistic culture undergoes transformation. Artistic production is referred to as cultural production, art history is augmented by constantly changing contemporary art, the boundaries between “high” art and popular art become obscure, types and genres of art are levelled, “pure” arts are substituted by

integral interdisciplinary ones, traditional technologies are supplemented by new inventions. The importance of visual culture studies is emphasised, visual culture itself being treated as one of the most important cultural phenomena in the post-modern being. *Visual culture studies* embrace a wide interdisciplinary field: cultural studies, communication (media) studies, art history and aesthetics. Visual culture becomes an attractive research object, analysing and interpreting structures of visual experience, their functioning in various social systems and practical activities. In everyday life and social activities each person is more or less influenced by *visual environment, media environment, popular culture*, she/he interacts in *virtual environment* and enjoys *visual arts*. Certain environments or “contexts” are formed in visual culture; in those every person can find creative, play, work interests, corresponding to his/her individual needs and spiritual-intellectual level. These contexts, depending on the individual’s interaction with them, form the person’s world-outlook, perception of style and taste, attitudes and values.

For a modern human, living in the socio-cultural environment saturated with images, visual education helping to orient oneself in visual environment is necessary. The need for “visual literacy” in society is made obvious and the educational importance of visual culture is being emphasised.

At the end of part one, various treatments of visual culture discourse in art education research are reviewed and theoretical preconditions for implicating visual culture in art education studies are substantiated. First of all, art education has to stand on the solid conceptual background by foreseeing clear aims and objectives of art education in various educational systems under the conditions of the shift of contemporary cultural and educational paradigms.

Part two TRAINING TEACHERS OF ART AND DEVELOPING THEIR COMPETENCES IN THE CONTEXT OF VISUAL CULTURE AND POST-MODERN EDUCATIONAL PARADIGM analyses various competence development aspects of teachers of art with regard to the challenges of post-modern educational paradigm. The development of competences of educators becomes an important task of today. Educational documents emphasise teachers’ preparedness to work under the new conditions. The competences of educators are developed by combining initial teacher training, in-service qualification up-dating and continuous learning.

Post-modern culture, changing character of art and rapidly changing contemporary visual culture requires *new competences* from art educators. It is very important for the art teachers to develop visual literacy and experience in visual culture. The acquisition of competence in visual culture are conditioned by one’s personal vision, philosophical position, interests, constant observation of visual environment, continuous renewal of information and knowledge and its purposeful employment in activities, an ability to analyse and critically assess cultural phenomena. The most important competences of teachers of art

are highlighted in order to move from narrow conception of subject competences towards developing interdisciplinary competences. In this context, curriculum planning, methodological, managerial, information management, technological abilities, creation of visual environment and communication competences are emphasised. In training teachers of art re-conceptualisation of the curriculum of art studies, preparation of the new study programmes and improving the existing ones, developing new teachers' competences is very important. In the art teachers training curriculum, cohesion of all structural components, interdisciplinarity of the subjects of education studies and visual arts, and holistic perception of competences are very important. With the expansion of opportunities of art education, the conception of the activities of art educators also expands, by including cultural education and various educational services.

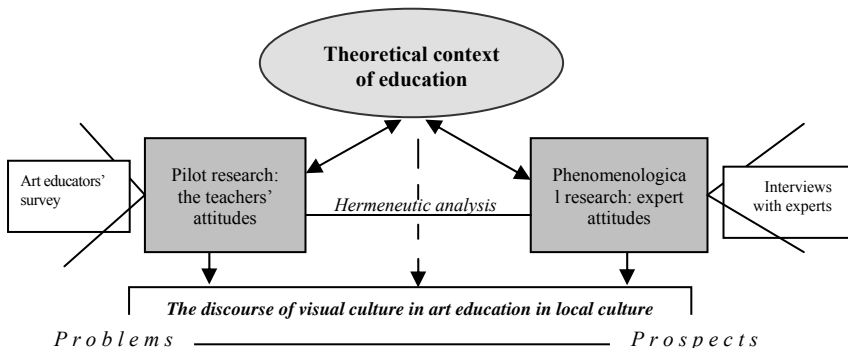
The study analyses training of art educators in Lithuania, examines study programmes and their onto-didactical aspects. On the basis of experience of training art educators in the foreign countries, opportunities for change and the expansion of the field of activities of teachers of art are foreseen.

Part three. EMPIRICAL RESEARCH: VISUAL CULTURE IN ART EDUCATION FROM THE POINT OF VIEW OF TEACHERS OF ART AND EXPERTS presents a detailed description of the structure of empirical research, data collection, analysis methodology, and provides research results and their interpretation.

The research consists of two parts:

1. Research into the state of art education from the point-of-view of the teachers of art. The research was aimed at establishing the dominating character of art education, problems and tendencies in Lithuania under the conditions of changing culture; it was attempted to reveal educational philosophy of art teachers, to determine their attitudes and interests in the different areas of visual culture and their views on visual cultural education; it was also sought to find out aspects of teacher training, preparedness and development needs by assessing their competences in contemporary educational paradigm.

2. Expert survey was aimed at assessing and revealing the prospects of the conception of visual culture in art education, at establishing the expert attitudes towards ways and opportunities of visual culture education, training art educators and prospects of their activities. On the basis of expert experiences and insights, opportunities of expression of the phenomenon of visual culture and problem areas are revealed and recommendations provided.

Research structure

To examine the state of art education, an extended questionnaire was used with teachers of art. The research instrument was designed on the basis of a theoretical study. 125 teachers of art from various schools of Lithuania participated in the research. The research revealed problem areas in art education as well as the demand and feasibility for visual culture studies.

The hypothesis statement that art education is dominated by traditional and modernist teaching was confirmed. Postmodernist attitudes towards art education are contradictory. Teachers of art by pointing towards problems and difficulties in art education, tend to emphasise the insufficiency of material provision, which fails to ensure quality teaching. Because of the above-mentioned material shortages teaching contemporary visual arts also seems to be problematic. Teachers of art also mentioned the lack of competences in this area. Most art educators agree with the importance of visual culture and its inclusion in the art education process; they also mention the need for developing competences in separate areas of visual culture. The research results demonstrated that it is most important for art teachers to look for the teaching methods and forms of art classes. Positive changes in developing visual culture discourse are reflected in various art projects conducted by art teachers.

Conversations with art experts were based on phenomenological research methodology. Expert survey was conducted on the basis of an interview. 15 experts from Lithuania, Latvia, Estonia and Finland participated in the research. The principle of method triangulation was applied for expert survey analysis. While analysing the data, attempts were made to find out how the experts understand the phenomenon by reflecting on their experiences, what differences exist between the theoretical description of the phenomenon and its discursive expression in social reality. Experts assessed opportunities for visual culture education from various positions, corresponding to their experience, revealed through various contexts of their activities and discursive practices. The experts revealed existing problems and provided recommendations. During the conversations, different ideas of developing visual culture, its expression in art education were discussed.

The analysis of the conversations revealed the main discourses dominating in the interviews:

Autobiographical – the attitudes of the respondents towards the phenomenon were revealed through autobiographical facts and experiences. While analysing autobiographical as well as historical discourses it was borne in mind that participants were talking about the events of the past, based on the person's memory, which can be subjective.

Historical – while defining the character of art education from a historical perspective, the experts revealed a certain dynamics in the development of visual culture education. The historical attitude helped to perceive what aspects of art education were important, how they correlated with the cultural context, how the contemporary attitudes towards art education developed and changed. This development and tendencies were different in different countries; that is why international differences became apparent.

Methodological – the respondents explained the conception of visual art on the basis of their own experience. They emphasised opportunities of applying certain methods, their advantages or stressed the importance of a methodological basis in general.

Institutional – because experts were from different institutions, they represented their experience in the framework of the activities of certain institutions and levels – school, university, museum, art centre, and other institutions. The experts expressed their opinions about the strategies of educational content, school reform, planning, structure and organisation of educational programmes, their implementation, management and development, educational technologies, the structure of training of art educators.

Phenomenological – perceiving the phenomenon of visual culture and education and its separate parts through one's personal experience. Visual culture can be perceived and defined in different ways; that is why every expert expressed a discursive attitude towards this question on the basis of the phenomenological experience. This allowed evaluating the importance of certain aspects of visual culture.

Theoretical – some experts emphasised their philosophical position, mentioned certain theories, on which they based their knowledge and activities. Theoretical substantiation of the attitude formulates a corresponding discourse, e.g. feminist, postmodernist, or critical. This allowed a better understanding and evaluating the validity of some expert statements and provided new alternatives in developing the discourse of visual culture in art education.

International – because the experts were from different countries the international discourse was also discussed. Experts presented the history and development of art education in their country. That allowed comparing and examining recent trends in art education in the region.

CONCLUSIONS

1. The importance of the paradigmatic attitude towards art education.

- Globalisation processes and cultural shifts essentially change attitudes towards education and stimulate the formation of the new educational paradigm, which unites the experience of educational theories and is oriented towards urgent postmodernist discourses. Contemporary education is based on the *theory of social constructivism* and *contextual learning*. Knowledge is derived from various sources: formal, informal, accidental, individual. Teaching strategies are oriented towards new teaching methods, the use of new technologies, active and interactive ways of learning.
- Contemporary cultural context and the spread of visual culture provides for the preconditions of changes in art education. Art education becomes postmodernist in its character. Historically formed classical and modernist tendencies are still important; however, some postmodernist discourses are brought to light. Art education gradually becomes *visual culture education*, which is based on visual culture studies.
- Visual culture is a complex multiple discourse of postmodernism, creating a new attitude towards art, culture and image. It includes all *fine arts*, also *visual environment: public and private spaces, material environment, visual expression of media, virtual environment* and other popular phenomena. The increasing interest in visual culture studies stimulates not only the formation of new disciplines but also interdisciplinary links, expands the boundaries of art education perception and induces its pluralistic character.
- The examined features of art education paradigms formed by the cultural context are reflected in Lithuanian art education systems. Lithuanian art education is dominated by the expression of classical and modernist paradigms, which becomes limited in the view of global tendencies. With the rapid changes in the cultural context, preconditions for the spread of postmodernist paradigm begin to show.

2. Educational importance of visual culture in art education.

- In everyday life and social activities, every person is more or less affected by *visual environment, media environment, and popular culture*; she/he interacts in *virtual environment* and enjoys *fine arts*. In this environment every concrete person finds individual interests and needs. That is why it can be stated that visual culture, depending on the individual's interaction with it, forms the person's world outlook, style and taste perception, attitudes and values.
- Recognising that visual culture is an important educational factor, in the hands of an art educator it can become an efficient means helping to achieve various social, cultural, political and educational aims. On the other hand, a modern person, living in the contemporary social and cultural environment, has to have

some visual literacy helping to orient better in the visual environment. That is why visual culture becomes an important object of art education.

- The importance of the visual culture discourse in the space of art education in the world proves that visual culture gradually becomes the central conception of contemporary art education. Research has shown that art education which includes experience of visual culture can help the students to reveal better the total view of visual arts, to perceive the meaningfulness of art in the context of the culture of images and postmodern phenomena. Then it would be possible to expect meaningful consumption of visual culture.
- 3. Preconditions for reorganisation of the content of art education curriculum with regard to the educational importance of visual culture.**
- Because Lithuanian cultural context changes rapidly and is affected by global tendencies, the impact of Western cultures and technological progress, visual culture plays an ever increasing role in everyday life. Having in mind cultural and national specificity of Lithuania, the interaction between global and local tendencies of visual culture should be reflected in the *art education curriculum*. Thus the most important aspirations of contemporary art education programmes are a culturally oriented art education curriculum, critically reacting towards visual culture and based on contemporary educational aims and tasks.
 - The content of contemporary art education consists of the total of discourses, which unites *socially important content, visual culture, aesthetic experience and artistic expression, new image technologies*, and understanding of *cultural identity in the multicultural context*. Such content of art education can be implemented in the process of *contextual and constructive learning*. The aim of this process is to develop a *conceptual understanding and critical attitudes* towards visual culture, *values orientations, creativity and interpretation abilities* as well as an *ability to manage information* spread by modern communication technologies.
 - While implementing the projection of visual culture into art education, first of all, art education has to be based on a clear conceptual basis, by foreseeing clear aims and objectives of art education in various systems of education. It is important to design *new art education study programmes, to reconstruct their curriculum and propose new educational strategies*, corresponding to the needs of the contemporary society. Art education programmes should be oriented towards a critical analysis of visual culture, stimulation of creative expression and interpretation.

4. The need for developing new competences of teachers of art.

- While implementing changes in the content of art education, a qualitatively new preparation of teachers of art and developing their competences in response to the challenges of modern visual culture are very important. A modern competence of the teacher of art can be described as *an ability to act under the conditions of changing visual culture*, as the total of *knowledge, skills and abilities* as well as capacity to *assess and analyse contemporary cultural phenomena*.
- It is very important for the art educators to develop *general cultural, educational, curriculum planning, methodological, managerial, information management, technological, visual environment creation, and communicative competences*. The acquisition of these competences depends on personal visions, a philosophical position, the choice of an appropriate direction of education, interests, continuous renewal of information and knowledge and its purposeful application in practice.
- The shifts in art education require reconstruction of the content of art teachers' education. On the basis of post-modern educational conception, it is necessary to renew university study programmes training art educators and design new in-service teacher training programmes. The connection among all the structural components in the content of education, the interdisciplinary approach towards the subjects of education studies and art are of particular importance. The training of art educators should be based on holistic understanding of competences and interaction between modernist and postmodernist art education.

5. Problems and prospects of art education in Lithuania from the point-of-view of teachers of art.

- The research confirmed the hypothesis that art education is moving from classical towards modernist paradigm, which at the moment is the prevailing tendency in art education in the context of Lithuania. Postmodernist and visual culture tendencies in art education are developing rather slowly; there is a lack of research and practical examples of art education. Modernist practices dominating in art education fail to meet the students' needs and cover the diversity of growing visual images in visual culture; that is why art teachers meet with certain difficulties.
- The surveys of the teachers of art revealed that the efficiency of art education and the spread of modern visual arts are negatively affected by the lack of material resources, unfavourable attitudes in the society towards the subject of fine arts, the lack of students' motivation and the lack of competences of art educators themselves.
- The research highlighted the need for developing certain competences of teachers of art. Technological literacy, knowledge of contemporary art,

acquisition of visual experience, the need for methodological knowledge and managerial project competences are of paramount importance.

- The evaluation of postmodernist practices and visual culture discourse in art education is contradictory; this can be explained by the lack of knowledge and experience of art teachers. However, a growing interest in burning social issues, contemporary art and project activities show positive prospects for change.

6. Prospects of developing visual culture from the expert point-of-view.

- The experts unanimously recognised the importance of studies of visual culture on all levels of art education and confirmed the hypothesis, formulated in this study, that visual art education can become more efficient if a move was made towards visual culture conception based on the post-modern art education. The experts approve of the spread of post-modern educational paradigm by emphasising the advantages of social constructivism and contextual teaching/learning.
- In European countries, visual culture has been integrated in art education in various forms for several decades. It became clear that in Lithuania and in neighbouring countries there is a need for the spread of the new paradigm, however, art education policy in separate educational institutions is not always favourable for change and meeting the urgent needs of the prospective teachers and their students.
- The experts singled out certain important aspects of the art education curricula: the problem of understanding and learning contemporary art, the importance of art therapy, the need for the cultural studies, the environmental art, popular culture, and media studies.
- In the space of contemporary educational paradigms, it is important to re-conceptualise the art teachers' education. It is important to include the interdisciplinary approach of visual arts and educational subjects in higher school curriculum. The experts emphasised the importance of cultural studies and the impact of postmodernist discourses and theories, forming the future teachers' world-outlook and substantiating their competences. For art educators it is important to have not only practical art-making skills, but also good theoretical, methodological and didactic preparation, visual literacy, competences in education and art research. This would help solving some visual culture understanding, teaching and content volume problems.

7. The need for training teachers of art for various cultural, art and educational systems.

- Because the expression of visual culture in creative industries expands the boundaries of art education, the need arises to train *art educators* not only *art teachers* for professional educational institutions. Art educators are understood as providers of cultural education and educational services,

consumers and educators in information and communication culture, educators at the museums, and other art related institutions.

- One of the aims of art studies at a higher school would be to form mental culture and world-outlook of art educators which would correspond to the contemporary challenges and which determines contemporary cultural education. The formation of new curriculum in the university teacher training integrating visual culture, and modernisation of educational programmes with regard to the discourses of post-modern educational paradigm should provide a more qualitative background and opportunities for art educators' professional activities in various education systems and cultural spheres.

RECOMMENDATIONS

On the basis of the research presented in this dissertation, the following recommendations can be proposed for the institutions preparing teachers of art:

- In the process of training art teachers, it is important to strengthen the philosophical conception of art education, corresponding to the aspects of post-modern educational paradigm, and their ability to link theoretical and practical knowledge.
- Teachers of art and institutions training them, while designing the contemporary content of art education, should pay attention to key discourses on art education, raised by postmodernism, to the phenomenon of visual culture and alternative teaching and learning theories.
- While training teachers of art, attention should be paid not only to professional subject and narrow specialisation knowledge and skills but also to the strive for interdisciplinarity of subjects to cover a wider context of visual arts and to provide general cultural competences of the person.
- Teachers of art should include into the art curricula various alternative forms of visual culture by combining classical, modernist and post-modernist teaching methods.
- Prospective teachers of art should be provided with opportunities to specialise in separate areas of art and visual culture by providing a wide spectrum for choice. This would make it possible to educate professionals in separate areas, to expand research of different fields in art education, to organise supplementary education and carry out educational projects in society.
- In designing study and in-service qualification up-dating programmes, the need of the art teachers to learn in different fields of visual culture revealed in this study should be taken into consideration.
- Schools and art education institutions should consider the opinion of art teachers, conveyed in the research survey, while developing organisation of art education and school resources.

- Schools and universities should pay attention to the ideas expressed by the experts and develop the discussion on the prospects of visual culture education by foreseeing conferences and publications on this topic. On the basis of this study, it is suggested to carry out and develop research and practical experiments in visual culture education.

Approbation of the Research Results

Publications on the theme of the dissertation in reviewed research periodicals

1. Musneckienė E. (2004). Šiuolaikinės vizualinės kultūros ugdymo teorinės prielaidos, rengiant meno pedagogus. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 3. Šiauliai, ŠU leidykla, p. 86–90. ISSN 1648-8776.
2. Musneckienė E. (2004). Šiuolaikinės vizualinės kultūros edukacinis reikšmingumas ir jos projekcija į meninį ugdymą. *Kūrybos erdvės*. Nr. 1. Šiauliai, ŠU leidykla, p. 7–13. ISSN 1822-1076.
3. Musneckienė E. (2005). Edukacinių paradigimų kaita ir meninio ugdymo turinio planavimo teorinės perspektyvos. *Mokytojų ugdymas, 2004-3*. Šiauliai, ŠU leidykla, p. 97–106. ISSN 1822-119X.
4. Musneckienė E. (2006). Vizualinio meninio ugdymo kaita kultūrinių ir edukologinių paradigimų kontekstuose. *Pedagogika*. T. 84. Vilnius, VPU, p. 120–126. ISSN 1392-0340.

Papers in conference proceedings

1. Musneckienė E. (2005). The Problem of Contemporary Visual Culture Studies in Art Teachers Education. *Person. Color. Nature. Music*. Daugavpils: Saule, p. 292–301. ISBN -9984-14-267-1.
2. Musneckienė E. (2004). Vizualinio meninio ugdymo ir kultūrinio konteksto paradigmėnė samprata. *Efektivaus meninio ugdymo problemos*. Vilnius, VPU, p. 128–137. ISBN 9955-516-77-1
3. Musneckienė E. (2003). The Reconstruction of Art History Education Concepts at the University Teacher Training. *Teacher education in XXI-st century: changes and perspectives*. Šiauliai, p. 67–72. ISBN 9986-38-461-3.
4. Musneckienė E. (2002). Dailės mokymo turinio kaita edukologijos fakultete. *Kūrybos erdvės*. Šiauliai, ŠU leidykla, p. 68–74. ISBN 9986-38-353-6.

Papers delivered on the theme of the dissertation at 7 international conferences: *PERSON. COLOR. NATURE. MUSIC*. Daugavpils University, Latvia. 2005; “*BALTART*” *International Project May meeting in Riga*, Art Academy of Latvia, 2005; *Problems of Efficient Art Education*, Vilnius Pedagogical University, 2004; *Creative Manifestations of Art and Art Education*, Šiauliai University, 2004; “*Teacher education in 21-st century*”

changes and perspectives”, Šiauliai University, 2004 and 2003; “*Spaces of creation*” Šiauliai University, 2002. Paper delivered at the plenary meeting of the republican methodological practical conference “*I create, means that I am*” in Šiauliai Gegužių High School, 2005.

Seminars conducted to the teachers of art at Šiauliai Municipality Education Centre, 2005, and Juventos School, 2003. A qualification up-dating programme for the teachers of art has been designed.

Information about the author of the dissertation:

Edita Musneckienė – lecturer of Šiauliai University Art Education Department, junior researcher of Educational Research Center of Šiauliai University.

Scientific interests: Art Education, Art Teachers’ Education, Art Studies, Contemporary Art and Visual Culture.

Secondments

1. University of Nebraska at Omaha, USA, 2003.

2. University of Art and Design (UIAH), Helsinki, Finland, 2006, spring semester, Socrates/Erasmus exchange programme.

Address: Šiauliai University, Art Education Department, 25 P. Višinskio str. LT-76351, Šiauliai, Lithuania.

Tel. (+370 41) 595713, e-mail: eedita@centras.lt

VIZUALINĖS KULTŪROS DISKURSAI RENGIANČIAME DAILĖS PEDAGOGOS POSTMODERNIOS EDUKACINĖS PARADIGMOS KONTEKSTE

Reziumė

Temos aktualumas. Kintančios kultūros paradigmos, globalizacija, demokratijos procesai, postmodernizmo diskursų įvairovė iš esmės keičia požiūrį į ugdymą, mokymą ir mokymąsi, pedagogo vaidmenis. Tai suponuoja edukacines reformas, naujų mokymosi aplinkų kūrimąsi, ugdymo turinio kaitą. Kultūrinių ir edukacinių paradigmu kaita aktualizuoja „naujojo raštingumo“ poreikį postmodernioje visuomenėje, kuris suprantamas kaip gebėjimas adaptuotis sparčiai kintančiame pasaulyje, gebėjimas orientuotis masinės informacijos ir komunikacijos priemonių skleidžiamos informacijos srute, reikalaujančiame naujų informacinių technologijų įvaldymo.

Postmodernizmo teoretikai J. Baudrillard (2002), A. Giddens (2005), F. Jameson (2002), Ch. Jenks (1995), J.-F. Lyotard (1993), W. Welsch (2004) ir kt. akcentuoja vaizdų ir reginių gausėjimą šiuolaikinėje kultūroje ir jų reikšmingumą įvairiose gyvenimo srityse. Tai skatina poreikį įgyti *vizualinį raštingumą*: suvokti vaizdinę informaciją, vertinti vizualinę kokybę ir vaizdų prasmes. Vizualinė kultūra tampa patraukliu tarpdisciplininiu mokslinių tyrimų objektu. Vizualinės kultūros studijose analizuojamos ir interpretuojamos vizualinės patirties struktūros, jų funkcionavimas įvairiose socialinėse sistemose ir praktinėje veikloje (Barnard, 1998; Howels, 2003; Mirzoeff, 1998, 2002; Mitchell, 1995; Rogoff, 2002; Walker, Chaplin, 1997; Andrijauskas, 1995, 2004; Gaižutis, 2004; Kinčinitaitis, 2001; Mažeikis, 2004 ir kt.).

Vizualinės kultūros tyrimai paskatino mokslines diskusijas meno edukacijos klausimais. Siekiama įteisinti populiarios kultūros, vizualiųjų medių bei naujųjų technologijų raišką meninio ugdymo praktikoje (Boughton, 2005; Buhl, 2005; Duncum, 2001, 2002, 2003, 2004; Efland, 2004, 2005; Freedman, 2003, 2004; Stuhr, 2004, Tavin, 2003; Wilson, 2003 ir kt.). Mokslininkai teigia, kad klasikinės ir modernistinės meninio ugdymo praktikos nepajėgios aprėpti vizualinės kultūros gausos, reaguoti į postmodernizmo iššūkius ir sparčią kultūros kaitą.

Šiuolaikinės meninio ugdymo idėjos grindžiamos socialinio konstruktyvizmo teorija, kritine pedagogika bei postmoderniu požiūriu į ugdymą, neapsiribojama individualia menine raiška, daugiau dėmesio skiriama interpretacijai, diskusijoms, kritinio mąstymo ugdymui, socialiai orientuotam turiniui. Postmoderni edukacinė paradigma pateikia alternatyvius mokymo būdus ir turinio konstravimo strategijas. Vizualinės kultūros diskursas, aktualus pasaulinėje meno edukacijos erdvėje, Lietuvos kontekste iki šiol nėra nagrinėtas. Nusistovėjusios tradicinės meno edukacijos formos ir praktika nepakankamai išreiškia dinamiškos ir vizualios kultūros aktualijas, neatspindi įvairių postmodernizmo diskursų. Todėl vizualinės kultūros diskurso ir jo postmodernaus pobūdžio atskleidimas meniniame ugdyme

yra visiškai naujas dalykas, skatinantis tolesnius tyrinėjimus. Vizualinės kultūros tyrimai yra aktualūs siekiant suprasti ir paaiškinti meninio ugdymo pasaulėžiūrų formavimąsi Lietuvos meninio ugdymo sistemose, įvertinti prielaidas, skatinančias naujos meninio ugdymo paradigmos atsiradimą, kontekstualių veiksnių įtaką ugdymo turiniui ir vizualinės kultūros diskurso raiškos galimybes.

Meninio ugdymo pokyčiai priklauso ne tik nuo valstybės švietimo strategijų, parengtų dokumentų, ugdymo programų. Meninio ugdymo pokyčių dinamiką sąlygoja dailės pedagogų atvirumas kaitai, nuostatos vizualinės kultūros atžvilgiu, jų pasirengimas bei kompetencijos. Keičiantis paradigmoms kinta pedagogų vaidmuo ir auga reikalavimai jų kompetencijai. Lietuvoje įvairius dailės pedagogų kompetencijos probleminius klausimus akcentavo V. Matonis (2005, 2006), D. Šiaulytienė (2001), D. Karatajienė (2001, 2005), S. Saulėnienė (2003, 2005), R. Vismantienė (2003, 2005). Tyrėjai nagrinėjo dailės pedagogų dalykines kompetencijas, veiklos ir vaidmenų kaitą paradigmų virsmo kontekste. Tačiau dailės pedagogų kompetencijos, akcentuojant vizualinės kultūros diskursą nėra tirtos. Trūksta edukacinio vizualinės kultūros diskurso įvertinimo ir conceptualaus meninio ugdymo ir dailės pedagogų rengimo pagrindimo pagal postmodernios edukacinės paradigmos sampratą. Nepakanka tyrimų, analizuojančių dailės pedagogų rengimo problemas, studijų turinį ir programas, kvalifikacijos kėlimo poreikius ir galimybes. Postmodernizmo iššūkiai ir vizualinė kultūra iškelia daugybę vertybinių, pedagoginių, ugdymo proceso organizavimo bei metodologinių problemų dailės pedagogams. Pereinant prie platesnės meninio ugdymo sampratos dailės pedagogų netenkina siaura dalykinė specializacija ir orientacija į dalyko dėstymą mokyklose. Todėl ypač aktuali yra dailės pedagogų rengimo, jų kvalifikacijos kėlimo ir ugdymo turinio pertvarka, pagrįsta kompetencijas plėtojančiomis studijų programomis.

*Dailės pedagogų rengimas bei jų kompetencijų plėtojimas postmodernios edukacinės paradigmos kontekste, įprasminant vizualinės kultūros studijas dailės edukologijoje, yra aktuali pedagoginė **problema**, kurią patikslina šie tyrimo klausimai:*

- *Kaip vizualinės kultūros fenomenas keičia šiuolaikinio meninio ugdymo pobūdį ir lemia jo turinį?*
- *Kokios dailės pedagogo kompetencijos turėtų būti plėtojamose vizualinės kultūros ir postmodernios edukacinės paradigmos kontekste?*
- *Kaip dailės pedagogai pasirengę priimti pokyčius ir plėtoti savo kompetencijas?*
- *Kokios numatomos vizualinės kultūros studijų įprasminimo perspektyvos rengiant dailės pedagogus?*

Tyrimo problema siejama su meninio ugdymo situacija Lietuvoje, kur vizualinės kultūros strategijos meniniame ugdyme nėra tirtos ir studijuotos. Vizualinės kultūros įprasminimo perspektyvos siejamos su užsienio šalių

mokslininkų tyrimais ir pavyzdžiais, numatomos galimybės juos pritaikyti Lietuvos meninio ugdymo praktikoje.

Tyrimo objektas – vizualinės kultūros diskurso raiška dailės edukologijoje.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti vizualinės kultūros diskursą, kaip konceptualių meninio ugdymo pamatą, siekiant identifikuoti vizualinės kultūros diskurso postmodernius veiksnius ir edukacinį reikšmingumą šiuolaikinės kultūros kaitos kontekste; ištirti problemas ir perspektyvas rengiant dailės pedagogus postmodernios edukacinės paradigmos kontekste vizualinės kultūros diskurso aspektu.

Tyrimo uždaviniai:

- išnagrinėti mokslinę literatūrą kultūros ir ugdymo paradigmų kaitos, fenomenologiniu, ugdymo filosofijos, šiuolaikinio meninio ugdymo, istoriniu bei estetiniu aspektais ir pateikti vizualinės kultūros sampratą, išryškinant jos edukacinius kontekstus;
- teoriškai pagrįsti vizualinės kultūros ugdymo prielaidas ir jos edukacinį reikšmingumą visuose meninio ugdymo lygiuose ir jiems sąveikaujant;
- išanalizuoti postmodernios edukacinės paradigmos kontekste aktualias dailės pedagogų kompetencijas vizualinės kultūros diskurso aspektu;
- išanalizuoti dailės pedagogų rengimo, jų kvalifikacijos kėlimo ir tobulinimo prielaidas šiuolaikinės edukacinės paradigmos sampratos ir vizualinės kultūros diskurso aspektais;
- ištirti dailinio ugdymo padėtį, atskleidžiant vizualinės kultūros diskurso raišką ir galimybes meniniame ugdyme;
- nustatyti dailės pedagogų požiūrį į vizualinę kultūrą, jų pasirengimą ir edukacinius poreikius, atskleidžiant dailės pedagogų rengimo problemas;
- atlikti interpretacinę ekspertų apklausos analizę, atskleidžiant ekspertų požiūrį į vizualinės kultūros fenomeno raišką meniniame ugdyme ir rengiant dailės pedagogus;
- suformuluoti tyrimo išvadas ir mokslinę diskusiją apie vizualinės kultūros įprasminimo perspektyvas dailės edukologijoje.

Hipotezė

Meninio ugdymo kaitos dinamika ir vizualinės kultūros diskurso plėtojimas dalinai priklauso nuo dailės pedagogų konceptualių požiūrių bei nuostatų meno ir vizualinės kultūros atžvilgiu, nuo jų pasirengimo ir kompetencijų, atitinkančių šiuolaikinę ugdymo paradigmą.

Hipotezę patikslina šie teiginiai:

- Vizualiniame meniniame ugdyme vyrauja klasikinės ir modernistinės tendencijos, kurios nepajėgios aprėpti vizualinės kultūros gausos ir reaguoti į ją. Vizualinis meninis ugdymas gali tapti aktualesnis, jeigu ugdymo turinys būtų plėtojamas atsižvelgiant į ugdytinių poreikius, vizualinės kultūros pokyčius, įtraukiant įvairias vizualinės kultūros formas.

- Postmoderni edukacinė paradigma atveria galimybes plėtoti meninio ugdymo turinį, tačiau jų įgyvendinimui reikalingas kokybiškai naujas dailės pedagogų rengimas. Todėl turėtų būti atnaujintos dailės pedagogų rengimo programos, apimančios ir studijas aukštojoje mokykloje, ir kvalifikacijos kėlimą, ir savarankišką mokymąsi.
- Subalansuotas dailės pedagogų rengimas galėtų užtikrinti naujų kompetencijų plėtojimą, jei ugdymo procesas (mokymasis) būtų pagrįstas modernistinio ir postmodernistinio meninio ugdymo sanglauda, siekiant ugdyti metakognityvinį vizualinį mąstymą ir turtinti bendrakultūrinę patirtį.

Disertacinio tyrimo naujumas nusakomas per originalią darbo objekto formuluotę, teorinį ir metodologinį naujumą. Originali darbo objekto, *postmodernios edukacinės paradigmos* formuluotė, *diskurso* sąvokos taikymas, apima postmodernią pasaulėžiūrą paradigminiu lygiu aptariant meninio ugdymo ir jį ribojančių kontekstų studiją. Apibrėžiant postmodernią edukacinę paradigmą siekiama derinti postmodernias teorijas ir edukacinę socialinio konstruktyvizmo teoriją.

Teorinį darbo naujumą nusako vizualinės kultūros diskurso ir jo postmodernaus pobūdžio atskleidimas meniniame ugdyme, pabrėžiant dailės pedagogo vaidmenį ir jo kompetencijas pereinant prie postmodernios edukacinės paradigmos Lietuvos meninio ugdymo sistemose.

Vizualinės kultūros diskursas aktualizuojamas visose meninio ugdymo grandyse nes tai palyginti nauja tyrimų sritis. Įgyvendinant daugelio šalių mokslininkų keliamą idėją, kad meninis (dailinis) ugdymas turėtų tapti vizualiniu kultūriniu ugdymu, reikalingas konceptualus tokio ugdymo pagrindimas, pagrįstas moksliniais tyrimais, diskusijomis ir praktiniais eksperimentais. Lietuvoje tai būtų nauja, reikšminga edukacinių tyrimų sritis, todėl disertacijoje keliamas tikslas išanalizuoti vizualinės kultūros diskursą kaip galimą konceptualų pagrindą meniniame ugdyme.

Disertacijoje keliamą idėją, kad meninio ugdymo kaitą itin gali paspartinti atitinkamas dailės pedagogų pasirengimas, jų nuostatos vizualinės kultūros atžvilgiu ir jų kompetencija. Analizuojant postmodernios edukacinės paradigmos ypatumus, numatomos dailės pedagogų rengimo kaitos prielaidos, atskleidžiamas dailės pedagogų kompetencijų plėtojimo vizualinės kultūros aspektu poreikis.

Metodologinį naujumą nusako ekspertų apklausos interviu būdų taikymas, diskurso analizės, fenomenologinės ir hermeneutinės analizės derinimas. Ekspertų apklausos tyrimo metu gauti originalūs duomenys, naujos idėjos, atsiradusios diskursyviame pokalbyje, skatina tolesnes mokslines diskusijas šia aktualia tema.

Disertacinis tyrimas grindžiamas:

- *paradigmų kaitos teorija*, remiantis T. Kuhn aiškinama mokslo paradigmų kaita. Atskleidžiama paradigmų raiška ir jų sąsajos kultūros, meno ir ugdymo mokslų srityse (Kuhn, 2003; Habermas, 1971; Kearney, 1988; Glanz, Behar-Horenstein, 2000);
- *postmodernizmo teorija*, postmodernizmą suvokiant kaip socialinį būvį, kurį sudaro socialinių, ekonominių, politinių ir kultūrinių reiškinių visuma, kintanti istoriniame laike ir erdvėje (Baudrillard, 2002; Bauman, 2002; Hargreaves, 1999; Jameson, 2002; Jenks, 1996; Lyotard, 1993; Welsch, 2005);
- *postmodernistine ugdymo turinio (kurikulumo) teorija*, pagrindžiant postmodernaus ugdymo turinio sampratą ir meninio ugdymo turinio rekonstrukcijas vizualinės kultūros kontekste. Ugdymo turinys suvokiamas kaip *kultūrinė reprodukcija* ir *socialinė rekonstrukcija* – kultūrinių vertybių ir visuomenės santykių perteikimas ir įsisavinamas (Arnowitz, Giroux, 1991; Oliva, 1997, 2005; Slattery, 1995; Tanner ir Tanner, 1995; Pinar, 1988, 1995, 1999, 2003);
- *diskurso teorija*, kur diskursas nagrinėjamas kaip *kultūros aspektas*, išreiškiamas specifinių idėjų, sąvokų bei kategorijų apie vizualinę kultūrą ir jos reikšmes sistema, apimantis platesnių socialinių reiškinių ar procesų raiškos laukus, vertybes, tikėjimą, socialinį identitetą ir kitas kategorijas. Remiantis diskurso teorija, kaip metodologine socialinio tyrimo strategija, išryškinami kai kurie diskurso turinio ir konteksto aspektai (Foucault, 1998; Potter, Wetherell, 1987; Poškienė, 2004; Telešienė, 2005);
- *socialinio konstruktyvizmo teorija*, t. y. konstruktyvus požiūris į mokymą, mokymąsi ir žinių formavimą, akcentuojama ankstesnio patyrimo reikšmė konstruojant žinias ir taikant jas naujoms situacijoms. Šioje teorijoje pabrėžiama kultūros ir konteksto reikšmė suvokiant socialinius procesus ir aktyviai konstruojant žinias. Socialinis konstruktyvizmas gali būti derinamas su postmoderniu požiūriu ir taikomas vizualinės kultūros studijose (Derry 1999; McMahan, 1997; Kukla, 2000; Berger, Luckman, 1999; Philips, 1995);
- *masinės komunikacijos teorija*, numatant vizualinės kultūros, kaip komunikacijos formos, suvokimo ir tyrimo strategijas (Baran, 2006; Fiske, 1990; McLuhan, 2003; O'Shaughnessy, Stadler, 2005);
- *humanistine ugdymo filosofija* grindžiant požiūrį į kultūriškai prasmingą visapusiškos asmenybės ugdymą (Maslow, 2006; Rogers, 2002; Lepeškienė, 1996);
- *šiuolaikine kompetencijos samprata*, kuria remiantis apibrėžiamos dailės pedagogo kompetencijos postmodernioje edukacinėje paradigmoje (Jucevičienė, 2000; Laužackas, Pukelis, 2000; Saulėnienė, 2003; Goodwin, 1997; Day, 1997);

- *fenomenologija* – metodologiniu pagrindu, kuriuo siekiama atskleisti reiškinių prasmes per žmogaus sąmonės turinį (Husserl, 2005; Merleau-Ponty, 1996).

Ginamieji teiginiai

- Vizualinės kultūros ekspansija iškelia *vizualinio raštingumo poreikį* visuomenėje. Tai sukuria vizualinio meninio ugdymo kaitos prielaidas įvairiose meno edukacijos srityse ir lygmenyse pereinant nuo dailinio ugdymo link platesnės vizualinės kultūros koncepcijos.
- Lietuvos meniniame ugdyme dominuojanti modernistinės paradigmos raiška nepajėgi aprėpti kintančios kultūros ir meno įvairovės, todėl ryškėja *naujos paradigmos sklaidos poreikis*. Atsižvelgiant į Lietuvos kultūrinį ir tautinį savitumą, meniniame ugdyme turėtų atsispindėti globalių ir lokalių vizualinės kultūros tendencijų sąveika.
- Meninio ugdymo rekonstrukcijas sąlygojančios kintančios edukacinės ir kultūrinės paradigmos išreiškiamos per teoriškai pagrįstą ir kultūriškai orientuotą *ugdymo turinį*. Todėl prasminga jį grįsti postmodernia edukacine samprata, nauju požiūriu į kultūrą ir meno istoriją, kritinės sąmonės ugdymu bei aktualiais meninio ugdymo diskursais, kuriuose atsispindi socialinis kontekstas ir problematika, multikultūrinė samprata, vizualinės kultūros įvairovė.
- Realizuojant meninio ugdymo turinį, orientuotą į vizualinę kultūrą, svarbiausias vaidmuo tenka *dailės pedagogams*, nuo kurių pasirengimo priklauso kaitos dinamika. Postmodernios edukacinės paradigmos kontekste dailės pedagogui svarbu įgyti tvirtą edukacinės filosofijos pagrindą, platų kultūrinį išprusimą, plėtoti ne tik meninius ir technologinius gebėjimus, bet ir kultūrinės, edukacinės, metodologinės, vadybinės veiklos, informacijos valdymo, vizualinės aplinkos kūrimo, komunikacines kompetencijas.
- *Rengiant dailės pedagogus* postmodernios edukacinės paradigmos sklaidą užtikrintų kompetencijas plėtojančio turinio formavimas bei ugdymo programų modernizavimas, orientuotas į platesnį vizualinės kultūros kontekstą. Dailės pedagogų kompetencijų plėtojimas yra nenutrūkstantis procesas, apimantis mokymąsi visą gyvenimą, kuris užtikrina nuolatinį žinių ir gebėjimų atnaujinimą ir prisitaikymą prie nuolat kintančio kultūros, meno ir visuomenės vystymosi.
- Kadangi vizualinės kultūros raiška kūrybinėse industrijose išplečia meno edukacijos ribas, išsiplečia ir dailės pedagogo veiklos laukas. Todėl universitetinėse dailės studijose aktualu rengti ne tik pedagogus formalaus mokymo institucijoms, bet platesnių kompetencijų kultūrinio švietimo ir edukacinių paslaugų teikėjus.

Tyrimo metodai: *teoriniai (literatūros, dokumentų analizė) kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai, naudojant metodų trianguliacijos principą.*

Mokslinės literatūros analizė. Apžvelgiami vizualinės kultūros studijų tyrimai, išsiaiškinta vizualinės kultūros samprata, jos edukacinis reikšmingumas. Analizuojama kultūrinio konteksto paradigminė kaita, jos poveikis meniniam ugdymui. Apžvelgiami naujausi meninio ugdymo tyrimai ir jų diskursai.

Dokumentų analizė. Analizuojami švietimo dokumentai, reglamentuojantys pedagogų rengimą, meninio ugdymo gaires, Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos programos, aukštųjų mokyklų studijų programos, interneto duomenų bazės aktualia tema.

Anketinė apklausa taikyta siekiant nustatyti dailės pedagogų nuostatas, interesus ir kvalifikacijos kėlimo poreikius vizualinės kultūros atžvilgiu, išsiaiškinti dailės pedagogų pasirengimo ir meninio ugdymo situaciją, problemas bei tendencijas Lietuvoje kintančios kultūros sąlygomis. Apklausai naudotas išsamus klausimynas, kurį sudaro uždaro ir atviro tipo klausimai.

Interviu metodas taikomas atliekant ekspertų apklausą, kuria siekiama išsiaiškinti vizualinės kultūros ugdymo patirtį, galimybes ir būdus rengiant dailės pedagogus. Ekspertais pasirinkti profesionalūs dailės pedagogai, pedagogų ugdytojai, dailininkai, kuratoriai, aktyviai dalyvaujantys edukaciniuose projektuose.

Duomenų analizės metodai. Siekiant informacijos patikimumo ir išsamumo derinami kiekybiniai ir kokybiniai duomenų analizės principai, taikomas metodų trianguliacijos principas.

Kiekybinė anketinės apklausos duomenų statistinė analizė atlikta skaičiuojant respondentų nuomonių vidurkius, modos įverčius, standartinius nuokrypius, procentines išraiškas. Duomenys apdoroti *SPSS 14.0 for Windows* programa.

Kokybinė duomenų analizė buvo naudojama surinkus empirinę informaciją verbaline ir tekstine forma. Kokybiniam tyrimo derinami skirtingi analizės metodai: diskurso analizė, kontent analizė, fenomenologinė ir hermeneutinė analizė.

Tyrimo eiga

- Pirmajame tyrimo etape (2002–2003 m.) atlikta mokslinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė, kuri padėjo išgryninti mokslinę problemą, jos ištyrimo laipsnį, suformuluoti tyrimo hipotezę, tikslus ir uždavinius.
- Antrajame etape (2004–2005 m.) sukonstruota tyrimo struktūra, apibrėžti metodai, remiantis teorinėmis prielaidomis ir metodologinėmis rekomendacijomis sudarytas tyrimo instrumentas – klausimynas dailės pedagogams. Parengta disertacijos teorinė dalis.
- Trečiajame etape (2005–2006 m.) buvo renkami tyrimo duomenys, vykdoma ekspertų apklausa taikant interviu metodą bei dailės pedagogų

anketinė apklausa. Apklausti 125 dailės pedagogai iš 15 Lietuvos bei užsienio šalių ekspertų.

- Ketvirtajame etape (2006 m.) atlikta kiekybinė ir kokybinė duomenų analizė bei rezultatų interpretacija. Parengta disertacinio tyrimo ataskaita, suformuluotos išvados ir rekomendacijos.

Disertacinio darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, 3 dalys, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Disertacijoje pateikti 16 paveikslų ir 20 lentelės. Panaudoti 344 literatūros šaltiniai. Darbo apimtis 162 puslapiai. Prieduose pateikiami apklausų instrumentai, statistinių skaičiavimų lentelės, interviu medžiaga.

Teorinis tyrimo reikšmingumas. Teorinėje disertacijos dalyje nagrinėjama postmodernios edukacinės paradigmos samprata globalizacijos ir kaitos kontekste, kuri naujai pagrindžia ugdymo strategijas. Atskleidžiamas šiuolaikinės vizualinės kultūros diskurso aktualumas ir reikšmingumas edukacinėje aplinkoje, teorinės meninio ugdymo turinio ir metodų kaitos prielaidos, išryškinami esminiai postmodernaus meninio ugdymo diskursai, nagrinėjama, kaip postmodernūs kontekstai nusako vizualinės kultūros diskursą meniniame ugdyme, numatomos vizualinės kultūros įprasminimo perspektyvos dailės edukologijoje. Aptariamas dailės pedagogų vaidmuo ir naujos jų kompetencijos vizualinės kultūros diskurso aspektu bei postmodernios edukacinės paradigmos kontekste.

Teoriškai apibendrinta vizualinio kultūrinio ugdymo koncepcija atveria galimybes naujoms tyrimo kryptims dailės edukologijoje, skatina mokslines diskusijas. Remiantis šia studija, galimas naujas, konceptualus dailės pedagogų rengimo programų pagrindimas.

Praktinis reikšmingumas. Nauja edukacinė koncepcija ir vizualinės kultūros diskursas pateikia daug naujovių meninio ugdymo praktikai. Teorinės prielaidos leidžia pagrįsti praktines ir metodologines meninio ugdymo idėjas ir strategijas. Dailės pedagogų nuomonių ir poreikių tyrimas atskleidžia meninio ugdymo problemas bendrojo lavinimo mokyklose. Dailės pedagogų poreikiai išryškino tam tikrą lavinimosi sričių aktualumą, į ką reiktų atsižvelgti plėtojant dailės pedagogų kompetencijas, rengiant naujas studijų ir kvalifikacijos tobulinimo programas bei rekonstruojant esamas. Tyrimo rezultatai leido pateikti rekomendacijas universitetiniam dailės pedagogų rengimui tobulinti. Pokalbiai su ekspertais skatina tolesnes mokslines diskusijas plėtojant vizualinės kultūros diskursą meninio ugdymo turinyje, numatant dailės pedagogų rengimo ir edukacinių institucijų veiklos perspektyvas kintančios kultūros sąlygomis.

IŠVADOS

1. Paradigminio požiūrio į meninį ugdymą reikšmingumas.

- Globalizacijos procesai ir kultūros kaita iš esmės keičia požiūrį į ugdymą ir skatina naujos edukacinės paradigmos formavimąsi, kuri jungia ugdymo teorijų patirtį bei orientuojasi į aktualius postmodernizmo diskursus. Šiuolaikinis ugdymas remiasi *socialinio konstruktyvizmo* teorija bei *kontekstiniu mokymusi*. Žinios yra įgyjamos iš įvairių šaltinių: formalių, neformalių, atsitiktinių, individualių. Mokymo strategijos orientuojasi į naujus mokymo metodus, šiuolaikinių technologijų naudojimą, aktyvius ir interaktyvius mokymosi būdus.
- Šiuolaikinis kultūros kontekstas ir vizualinės kultūros sklaida lemia meninio ugdymo kaitos prielaidas. Vizualinis meninis ugdymas įgauna postmodernistinį pobūdį, neneigiantį istoriškai susiformavusių klasikinių bei modernistinių tendencijų, aktualizuoja kai kuriuos postmodernizmo diskursus. Meninis (dailinis) ugdymas laipsniškai tampa *vizualiniu kultūriniu ugdymu*, kuris pagrįstas vizualinės kultūros studijomis ir pasižymi tarpdiscipliniškumu.
- Vizualinė kultūra – sudėtingas daugialypis postmodernizmo diskursas, kuriantis naują požiūrį į meną, kultūrą ir vaizdą. Ji apima visus vaizduojamuosius menus, vizualiąją aplinką: *viešąsias ir privačiąsias erdves, daiktinę aplinką, medijų vizualiąją raišką, virtualią aplinką*, kitus populiarius reiškinius. Didėjantis susidomėjimas vizualinės kultūros studijomis skatina ne tik naujų disciplinų formavimąsi, bet ir tarpdisciplinines sąsajas, praplečia meninio ugdymo suvokimo ribas ir skatina pliuralistinį jo pobūdį.
- Ištirti kultūros konteksto formuojami vizualinio meninio ugdymo paradigmų bruožai atsispindi Lietuvos meninio ugdymo sistemose. Lietuvos meninio ugdymo procese dominuojanti klasikinės bei modernistinės paradigmos raiška veikiant globalioms tendencijoms tampa ribota, o sparčiai kintantis kultūrinis kontekstas išryškina postmodernios paradigmos sklaidos prielaidas.

2. Vizualinės kultūros edukacinis reikšmingumas meniniame ugdyme.

- Kasdieniniame gyvenime ir socialinėje veikloje žmogus yra daugiau ar mažiau veikiamas *vizualiosios aplinkos, medijų aplinkos, populiariosios kultūros*, sąveikauja *virtualioje aplinkoje*, gėrisi *vaizduojamaisiais menais*, atranda individualius interesus ir poreikius. Todėl galima teigti, kad vizualinė kultūra, priklausomai nuo individo sąveikos su ja, formuoja jo pasaulėžiūrą, stiliaus suvokimą, skonį, požiūrius ir vertybes.
- Pripažįstant, kad vizualinė kultūra yra reikšmingas edukacinis veiksnys, pedagogams ji gali tapti veiksminga priemone, padedančia pasiekti įvairius socialinius, kultūrinius, politinius bei edukacinius tikslus. Kita vertus,

šiuolaikiniam žmogui, gyvenančiam dabarties socialinėje kultūrinėje aplinkoje, yra būtinas vizualinis išprusimas, padedantis geriau orientotis aplinkoje. Todėl vizualinė kultūra tampa reikšmingu meninio ugdymo objektu.

- Vizualinės kultūros diskurso tyrimai parodė, kad meninis ugdymas, susietas su vizualinės kultūros patirtimi, gali padėti ugdytiniams geriau suprasti visuminį vizualinių menų vaizdą, ugdo vizualinį raštingumą, moko suprasti įvairius postmodernius reiškinius bei meno prasmingumą vaizdinių kultūros kontekste.

3. Meninio ugdymo turinio pertvarkymo prielaidos, atsižvelgiant į vizualinės kultūros edukacinį reikšmingumą.

- Kadangi Lietuvos kultūrinis kontekstas greitai kinta ir yra veikiamas globalių tendencijų, Vakarų kultūros įtakų bei technologinės pažangos, vizualinė kultūra vaidina vis svarbesnį vaidmenį kasdieniniame gyvenime. Atsižvelgiant į Lietuvos kultūrinį ir tautinį savitumą, globalių ir lokalių vizualinės kultūros tendencijų sąveika turėtų atsispindėti ir meninio ugdymo turinyje. Taigi, svarbiausi šiandienos vizualinio meninio ugdymo programų siekiai – *kultūriškai orientuotas turinys*, kritiškai reaguojantis į šiuolaikinę vizualinę kultūrą ir pagrįstas šiuolaikiniais pedagoginiais tikslais ir uždaviniais.
- Šiuolaikinio meninio ugdymo turinį sudaro diskursų visuma, kuri sieja *socialiai reikšmingą turinį, vizualinę kultūrą, estetinį patyrimą ir meninę raišką, naująsias vaizdo technologijas bei kultūrinio tapatumo sampratą multikultūriniame kontekste*. Toks meninio ugdymo turinys gali būti įgyvendintas kontekstinio ir konstruktyvaus mokymosi procese. Šio proceso tikslas – ugdyti *konceptualų supratimą ir kritinį požiūrį į vizualinę kultūrą, vertybines orientacijas, kūrybiškumą ir interpretacinius gebėjimus bei gebėjimą valdyti informaciją, skleidžiamą šiuolaikinių komunikacinių technologijų*.
- Įgyvendinant vizualinės kultūros projekciją į meninį ugdymą, visų pirma meninis ugdymas turėtų remtis į aiškius konceptualius pamatus, padedančius numatyti aiškius meninio ugdymo programų tikslus ir uždavinius įvairiose edukacinėse sistemose. Todėl šiandien aktualus naujų meninio ugdymo programų kūrimas, turinio rekonstravimas ir naujų ugdymo strategijų kūrimas, atitinkantis šiuolaikinės visuomenės poreikius. Meninio ugdymo programos turėtų orientotis į kritinę vizualinės kultūros analizę, kūrybinės raiškos ir interpretacijos skatinimą.

4. Dailės pedagogų naujų kompetencijų plėtojimo poreikis.

- Realizuojant meninio ugdymo turinio kaitą, ypač svarbus kokybiškai naujas dailės pedagogų pasirengimas ir jų kompetencijų plėtojimas, atliepiantis šiuolaikinės vizualinės kultūros iššūkius. Šiuolaikinę dailės pedagogo

kompetenciją galima apibūdinti kaip *gebėjimą veikti* kintančios vizualinės kultūros sąlygomis, *žinių, mokėjimų ir įgūdžių* visumą, *gebėjimą vertinti ir analizuoti* šiuolaikinės kultūros reiškinius.

- Dailės pedagogui svarbu ugdyti *bendrakultūrinės, edukacines, turinines* kompetencijas, *metodologines, vadybinės veiklos, informacijos valdymo, technologinių gebėjimų, vizualinės aplinkos kūrimo, komunikacines* kompetencijas. Šių kompetencijų įgijimą sąlygoja asmeninės vizijos, filosofinė pozicija, tinkamos ugdymo krypties pasirinkimas, interesai, vizualinė patirtis, nuolatinis informacijos ir žinių atnaujinimas bei tikslingas jos naudojimas veikloje.
- Meninio ugdymo kaita reikalauja dailės pedagogų rengimo turinio rekonstrukcijos. Būtinai universitetinių dailės pedagogų rengimo programų atnaujinimas, naujų kvalifikacijos kėlimo programų rengimas, grindžiamas postmodernia edukacine samprata. Ugdymo turinyje ypač svarbus visų struktūrinių komponentų ryšys, *edukologijos ir dailės dalykų tarpdiscipliniškumas*. Dailės pedagogų rengimą prasminga būtų grįsti holistine kompetencijos samprata bei modernistine ir postmodernistine meninio ugdymo sąveika.

5. Lietuvos meninio ugdymo problemos ir perspektyvos dailės pedagogų požiūriu.

- Tyrimas patvirtino iškeltą hipotetinį teiginį, kad vizualinis meninis ugdymas pereina nuo klasikinės prie modernistinės paradigmos, kuri šiuo metu vyrauja Lietuvos meniniame ugdyme. Postmodernistinės ir vizualinės kultūros tendencijos vystosi gana lėtai, trūksta vizualinio meninio ugdymo tyrimų ir praktinių pavyzdžių. Meniniame ugdyme vyraujančios modernistinės praktikos netenkina mokinių poreikių, nepajėgia aprėpti augančio vizualinių menų turinio ir įvairovės, todėl dailės pedagogai susiduria su tam tikrais sunkumais.
- Dailės pedagogų apklausos tyrimas atskleidė, kad vizualinio meninio ugdymo efektyvumą ir šiuolaikinių vizualinių menų sklaidą neigiamai veikia materialinės techninės bazės stoka, nepalankus aplinkinių požiūris į dailės dalyką, mokinių motyvacijos stoka bei pačių mokytojų kompetencijų trūkumas.
- Tyrimas išryškino dailės pedagogų kompetencijų plėtojimo poreikis. Dailės pedagogams ypač aktualus technologinio raštingumo, žinių apie šiuolaikinį meną, vizualinės patirties įgijimas, metodologinių žinių bei vadybinės projektinės veiklos kompetencijų poreikis.
- Dailės pedagogai prieštaringai vertina postmodernistines praktikas ir vizualinės kultūros diskursą meniniame ugdyme, kadangi stokojamiems stinga atitinkamo pasirengimo. Tačiau didėjantis susidomėjimas aktualia socialine tematika, šiuolaikiniais menais bei projektine veikla rodo teigiamas kaitos perspektyvas.

6. Vizualinės kultūros ugdymo perspektyvos ekspertų požiūriu.

- Ekspertai vieningai pripažino vizualinės kultūros studijų aktualumą visuose meninio ugdymo lygmenyse ir patvirtino darbe iškeltą hipotetinį teiginį, kad vizualinis meninis ugdymas gali būti efektyvesnis, jeigu būtų pereinama prie postmodernaus meninio ugdymo, pagrįsto vizualinės kultūros koncepcija. Ekspertai pritaria postmodernios edukacinės paradigmos sklaidai, pabrėždami socialinio konstruktyvizmo ir kontekstinio mokymo(si) privalumus.
- Europos šalyse vizualinė kultūra jau keletą dešimtmečių įvairiomis formomis integruojama į meninį ugdymą. Išryškėjo, kad Lietuvoje ir kaimyninėse šalyse atsirado naujos paradigmos sklaidos poreikis, tačiau meninio ugdymo politika atskirose ugdymo institucijose ne visuomet yra palanki kaitai ir aktualiems būsimų pedagogų bei ugdytinių poreikiams patenkinti.
- Ekspertai išskyrė tam tikrus svarbius meninio ugdymo turinio aspektus: šiuolaikinio meno, kultūros studijų, meno terapijos, aplinkos meno, populiaros kultūros, medijų studijų poreikį.
- Šiuolaikinių ugdymo paradigmų erdvėje aktualus dailės pedagogų rengimo turinio rekonceptualizavimas, pasižymintis įvairių meno sričių tarpdiscipliniškumu. Ekspertai akcentavo, kad rengiant dailės pedagogus ypač svarbi kultūros studijų, postmodernizmo diskursų ir teorijų įtaka, formuojanti pedagogų pasaulėžiūrą ir pagrindžianti jų kompetencijas. Dailės pedagogams ypač aktualios ne tik praktinės meninės kompetencijos, bet taip pat geras teorinis, metodologinis ir didaktinis pasirėngimas, edukacinių ir meno tyrimų kompetencija – tai galėtų išspręsti išskylančias vizualinės kultūros pažinimo, dėstymo ir turinio apimties problemas.

7. Dailės pedagogų poreikis įvairioms kultūros ir meno bei ugdymo sistemoms.

- Kadangi vizualinės kultūros raiška kūrybinėse industrijose praplečia meno edukacijos ribas, išskyla poreikis rengti dailės pedagogus ne tik profesinės krypties mokymo institucijoms, bet ir kaip kultūrinio švietimo, edukacinių paslaugų teikėjus, informacinės, komunikacinės kultūros vartotojus ir švietėjus. Vienas iš aukštosios mokyklos meno studijų tikslų būtų formuoti šiandienos aktualijas atitinkančią dailės pedagogų mentalinę kultūrą ir pasaulėžiūrą – nuo to priklausytų nūdienos kultūrinis ugdymas. Dailės pedagogo kompetencijas plėtojančio turinio formavimas, vizualinės kultūros integravimas, ugdymo programų modernizavimas atsižvelgiant į postmodernios edukacinės paradigmos diskursus turėtų suteikti kokybiškesnį pagrindą ir didesnes galimybes dailės pedagogų profesinei veiklai įvairiose ugdymo sistemose ir kultūros srityse.

REKOMENDACIJOS

Remiantis disertacinio tyrimo išvadomis teikiamos šios rekomendacijos dailės pedagogus rengiančioms ir jų kvalifikacijos kėlimą organizuojančioms institucijoms:

- dailės pedagogų ugdymo proceso metu stiprinti dailės pedagogų meninio ugdymo filosofinę sampratą, atitinkančią postmodernios edukacinės paradigmos aspektus;
- formuojant šiuolaikišką meninio ugdymo turinį, dailės pedagogams ir juos rengiančioms institucijoms, siūloma atkreipti dėmesį į esminius postmodernizmo iškeltus meninio ugdymo diskursus, vizualinės kultūros fenomeną bei alternatyvias mokymo(si) teorijas;
- rengiant dailės pedagogus siūloma atkreipti dėmesį ne tik į dalykines ir siauros specializacijos profesines žinias bei gebėjimus, bet taip pat siekti dalykų tarpdiscipliniškumo, teorinių ir praktinių žinių sąsajų, stengtis aprėpti platesnį vizualinių menų kontekstą, suteikti bendrąsias asmenybės kultūrinės kompetencijas;
- dailės pedagogams ir juos rengiančioms institucijoms siūloma į mokymo turinį įtraukti įvairias alternatyvias ir populiarias vizualinės kultūros formas, derinti klasikinius, modernistinius ir postmodernistinius mokymo metodus;
- rengiant studijų ir dailės pedagogų kvalifikacijos kėlimo programas pravartu atsižvelgti į tyrimus atskleistus dailės pedagogų poreikius tobulintis vizualinės kultūros srityse;
- būsimiems dailės mokytojams reikėtų sudaryti sąlygas specializuotis atskirose meno ir vizualinės kultūros srityse, pateikiant platų pasirinkimo spektrą. Tai sudarytų prielaidas ir sąlygas ugdyti atskirų sričių profesionalus, plėtoti šių sričių tyrimus meno edukacijoje, organizuoti papildomą ugdymą bei vykdyti edukacinius projektus visuomenėje;
- mokykloms ir meninio ugdymo institucijoms siūloma atsižvelgti į tyrimo dalyvavusių mokytojų nuomonę tobulinant meninio ugdymo organizavimą bei resursus mokyklose;
- dailės pedagogus rengiančioms institucijoms ir mokykloms siūloma atkreipti dėmesį į ekspertų išsakytas mintis, toliau plėtoti diskusijas apie vizualinės kultūros ugdymo perspektyvas, rengiant šia tema konferencijas ir publikacijas. Disertacinės studijos pagrindu siūloma toliau vykdyti ir plėtoti vizualinės kultūros ugdymo tyrimus bei praktinius eksperimentus.

Informacija apie disertantę:

Edita Musneckienė – Šiaulių universiteto Meno edukologijos katedros lektorė, Edukacinių tyrimų centro jaunesnioji mokslo darbuotoja.

Moksliniai interesai: meninis ugdymas, pedagogų rengimas, menotyra, šiuolaikinis menas ir vizualinė kultūra.

Adresas: Šiaulių universitetas, Meno edukologijos katedra, P. Višinskio g. 25, LT-76351, Šiauliai, Lietuva.

Tel. (8 ~ 41) 595 713, el. p. eedita@centras.lt

Edita Musneckienė

**THE DISCOURSE OF VISUAL CULTURE
IN TRAINING TEACHERS OF ART
IN THE CONTEXT OF POSTMODERN
EDUCATIONAL PARADIGM**

*Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education (07 S)*

SL 843. 2007-10-08. 3 leidyb. apsk. l. Tiražas 70. Užsakymas 99.
Išleido VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai.
El. p. leidykla@cr.su.lt, tel. (8 ~ 41) 59 57 90, faks. (8 ~ 41) 52 09 80.
Interneto svetainė <http://leidykla.su.lt/>
Spausdino UAB „Šiaulių knygriškykla“, P. Lukšio g. 9A, LT-76207 Šiauliai.